

PIESE DIN LUT DESCOPERITE ÎN AȘEZĂRILE DE TIP NOUA-SABATINOVKA DIN SPAȚIUL CARPATO-NISTREAN

Mariana Sîrbu

În literatura de specialitate sunt cunoscute mai multe studii de sinteză în care sunt prezentate diverse piese caracteristice perioadei târzii a epocii bronzului din spațiul carpato-nistrean. Însă, la momentul actual, nu există o lucrare consacrată pieselor din lut, cu excepția articolului semnat de V. Diaconu (Diaconu 2008, 112-119), în care sunt clasificate figurinele antropomorfe de tip Noua descoperite pe teritoriul Moldovei de peste Prut și al Transilvaniei de Est.

Scopul principal al lucrării de față constă în tipologizarea și descrierea categoriilor de piese de lut descoperite în cadrul așezărilor de tip Noua-Sabatinovka din spațiul carpato-nistrean, precum și elaborarea unui catalog al acestora.

Primele informații despre obiectele lucrate din lut, descoperite în așezările culturii Noua, au fost oferite de către A.I. Meljukova în raportul cu privire la rezultatele cercetărilor arheologice din cadrul așezării de tip Noua de la Ghindești (Мелюкова 1957, 1-25, табл. XX/1-7; Мелюкова 1961, 6-12, рис. 7/1-6).

Relatări despre descoperiri de acest gen pot fi găsite atât în unele lucrări și articole publicate (Florescu, Căpitanu 1968, 42, fig. 7/5-7; Балагурі 1968, 135-146, рис. 2/32-36; Дергачев 1969, 110-122; Смирнова 1972, 12-31; рис. 5/14, 15; Тощев, Черняков 1986, 115-138, рис. 4/10-15; Демченко, Левицкий 1992, 120-132; рис. 2/2, 6; Агульников, Левинский 1990, 73-81, рис. 1/3, 5, 9; Florescu, Florescu 1990, 61, 71, fig. 30/1-5, 7, 9; 31/1-8; 36/1-4; Florescu 1991, fig. 95-A/1-7, 96-A/1-11, 97-A/1-13; Sava 1994, 144-154; Sava 2005, 65-109, Abb. 9/1-10, Abb. 11/1-8); Kaiser, Sava 2006, 137-172, Abb. 29/5-7, 10; Сава, Кайзер 2011, рис. 91/1-23), cât și într-un șir de rapoarte arheologice inedite (Левицкий 1985, 13-31, рис. 15/19, 16/1-4, 6, 9, 10; Дергачев, Постикэ, Савва 1988, 55-108; рис. 79/2, 3, 7; Левицкий 1987, 1-23, рис. 4/4, 16/4, 17/2, 9, 24/2, 29/2; Никулицэ 1981, 2-19, fig. 7/7, 27/1; Sava, Kaiser 2004, 2-21, fig. 55/3, 62/14; Sava,

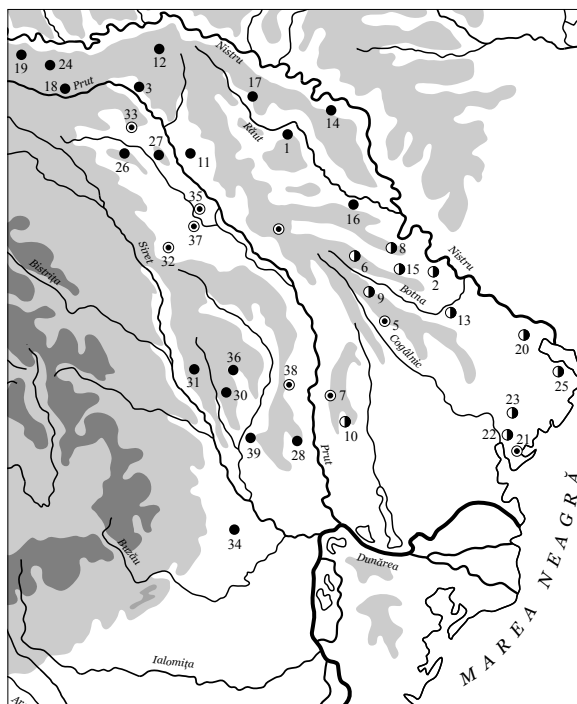

Fig. 1. Harta descoperirilor. 1 - Ghindești; 2 - Calfa; 3 - Slobozia-Șireuți; 4 - Nisporeni; 5 - Gura Galbenei; 6 - Suruceni; 7 - Cialâc; 8 - Bălăbănești; 9 - Hansca; 10 - Samurza; 11 - Petrușeni; 12 - Bulboaca; 13 - Căușeni; 14 - Cobâlnea; 15 - Mereni; 16 - Pohorniceni („Petruha”); 17 - Odaia-Miciurin; 18 - Magala; 19 - Ostrovec; 20 - Krasnaja Kosa; 21 - Trihatki; 22 - Novoselica; 23 - Zarečnoje; 24 - Stecivka; 25 - Mologa; 26 - Trușești; 27 - Buhăceni; 28 - Cavadinești; 29 - Gârbovăț; 30 - Lichitișeni; 31 - Bărboasa; 32 - Tăvădărești; 33 - Miorcani; 34 - Cândești; 35 - Gropnița; 36 - Stornești (Sturnești); 37 - Tăutești; 38 - Giurcani.

Kaiser 2006, 3-43, fig. 23/7, 24/4, 35/3, 36/4, 51/1; Sava, Kaiser 2007, 2-20; Sava 2008, 2-25, fig. 13/1-5, 7, 9, 23/4, 25/4, 36/1, 2, 4-6, 8, 42/5, 43/5).

În cazul pieselor din lut specifice așezărilor de tip Noua-Sabatinovka, indiferent de forma, atribuția și semnificația acestora, toate sunt modelate din pastă lutoasă de nuanță deschisă, în majoritatea cazurilor de proastă calitate. Aceasta, probabil, din cauza arderii insuficiente, în urma căreia

obiectele absorb umiditatea și devin fragile. Acest proces are loc, mai ales, în cazul când obiectul are o textură poroasă și o calitate proastă de modelare. Astfel s-ar putea explica și numărul mic de piese de lut ajunse până în zilele noastre.

În urma săpăturilor arheologice efectuate în cadrul așezărilor Noua-Sabatinovka se pot evidenția câteva categorii de piese confecționate din lut.

*Bile din lut ars*¹ (fig. 2/1-11, 7/1-3, 8/3) au fost descoperite în marea majoritate a așezărilor de tip Noua-Sabatinovka cercetate în spațiul carpato-nistrean (în total 107 exemplare). Ele sunt de formă sferică sau quasiovală (cilindrică alungită).

- a) bilele sferice, de regulă, sunt modelate din pastă de lut de proastă calitate în amestec cu ceramică pisată sau impurități vegetale, arsă insuficient (Мелюкова 1956, табл. XX/5-7; Мелюкова 1961, 21). Suprafața lor este zgrunțuroasă, iar culoarea variază de la cafeniu-închis la cafeniu-deschis. Diametrul acestora este relativ standardizat și atinge 5,0×6,0 cm.
- b) bilele de formă quasiovală (cilindrică alungită) sunt prelucrate din lut fărâmicios, în amestec cu ceramică pisată, impurități vegetale și uneori boabe de cereale. Au suprafața zgrunțuroasă, culoarea acesteia variind de la cafeniu-închis la cafeniu-gălbui. Acestea, de regulă, au o adâncitură în centru, dar se cunosc și fără (fig. 7/1-3). Ele au dimensiuni diferite, care însă nu depășesc lungimea de 8,5 cm și diametrul de 4,5 cm. Excepție fac bilele descoperite în groapa rituală din așezarea Mologa, dimensiunile cărora variază între 6,0×5,0 cm și 12,0×4,5 cm (Агульников, Малюкевич 2010, 156). Astfel de piese au fost descoperite la Cobâlnea (Левицкий 1985, 13-31, рис. 16/6, 24/2), Slobozia-Șireuți (Дергачев 1969, 110-122), Căușeni (Левинский 1985, рис. 7/1-2,4; 8/5; 9/1-3; Агульников, Левинский 1990, 76, рис. 1/9; Sava 2005, Abb. 9/1-8), Odaia (Kaiser, Sava 2006, 162, Abb. 29/10, Sava, Kaiser 2004, fig. 62/14; Sava, Kaiser 2006, fig. 23/7; Sava 2008, fig. 13/9, 23/4; Сава, Кайзер 2011, рис. 91/1, 3-5), Magala (Смирнова 1993, Abb. 8/14-15), Novoselica (Тощев 1978, 393-394; Тощев, Черняков 1986, 115-138, рис. 4/10-15), Ostro-

vec (Балагури 1968, 137), Mologa (Агульников, Малюкевич 2010, 156, рис. 3/1-5, 4/1-4, 6-11). În arealul culturii Sabatinovka de la est de Nistru bile de lut ars au fost găsite în așezările de tip Sabatinovka de la Novokievka (fig. 8/3) (Gerškovič 1999, Taf. 37/2-11) și Vinogradnyi Sad (Гребенников, Горбенко 2010, 157). Analogii ale acestora sunt cunoscute și în cadrul așezărilor cu cenușare ale culturii Pahomova (Корочкова 2009, 28, рис. 2/16, 19).

Fusaiiolele (fig. 3/1-12, 8/1), la fel ca și bilele din lut ars, au fost descoperite în majoritatea așezărilor complexului cultural Noua-Sabatinovka. În spațiul cuprins între Carpați și Nistru sunt cunoscute în total 54 fusaiiole de diferite forme și dimensiuni.

După formă pot fi evidențiate:

- a) fusaiiole bitronconice, confecționate din pastă de lut în amestec cu ceramică pisată sau nisip, cu suprafața lucrată neglijent sau bine netezită. De regulă, culoarea lor variază de la cenușiu-închis la negru, deseori rezultată în urma arderii neproporționale. Diametrul acestora este cuprins între 3,5 și 4,6 cm, înălțimea – între 1,3 și 2,2 cm, iar diametrul orificiului oscilează de la 0,7 la 1,0 cm. Descoperiri de acest tip au fost făcute la Petrușeni (Левицкий 1985, 3-30, рис. 16/10; Sava 1992, 8, fig. 7/1), Cobâlnea (Левицкий 1988, 13, 18, рис. 29/2; Демченко, Левицкий 1992, 120-132, рис. 4/6), Căușeni (Левинский 1986, рис. 4/11, 6/8; Агульников, Левинский 1990, 73-89, рис. 3/9,), Ostrovec (Балагури 1968, 135-146, рис. 1/3, 2/32), Bărboasa (Florescu 1991, 29, fig. 97-A/3, 7). În zona intracarpatică fusaiiole de acest tip au fost descoperite la Olteni (Cavruc 2003, foto nr. 153, 155) și Nicoleni (fig. 3/8) (Florescu 1991, fig. 96-A/6), iar în arealul culturii Sabatinovka de la est de Nistru acest tip de fusaiiolă este cunoscut în așezarea de la Vinogradnyj Sad (Гребенников, Горбенко 2010, 150). În cadrul culturii Coslogeni, sunt cunoscute piese analogice la Ulmu și Dorobanțu (fig. 3/9) (Florescu 1991, 148-149, 153, fig. 97-A/1, 96-A/7). Analogii sunt întâlnite și în cadrul așezărilor culturilor Tei (Leahu 1966, fig. 9/2), Belogradovka (Березанская 1982, рис. 22/18, 20), Pahomov (Корочкова 2009, 28, рис. 2/12), Holihradu (Малеев 1976, 238, рис. 3/7).

¹ Acestea mai sunt cunoscute în literatura de specialitate sub denumirea de „pâinică” sau „hleby” (хлебцы) și sunt interpretate de către unii autori ca simboluri ale cultului roadei, dat fiind faptul că în multe din ele pe lângă ceramică pisată au fost observate boabe de grâu, orz și secară.

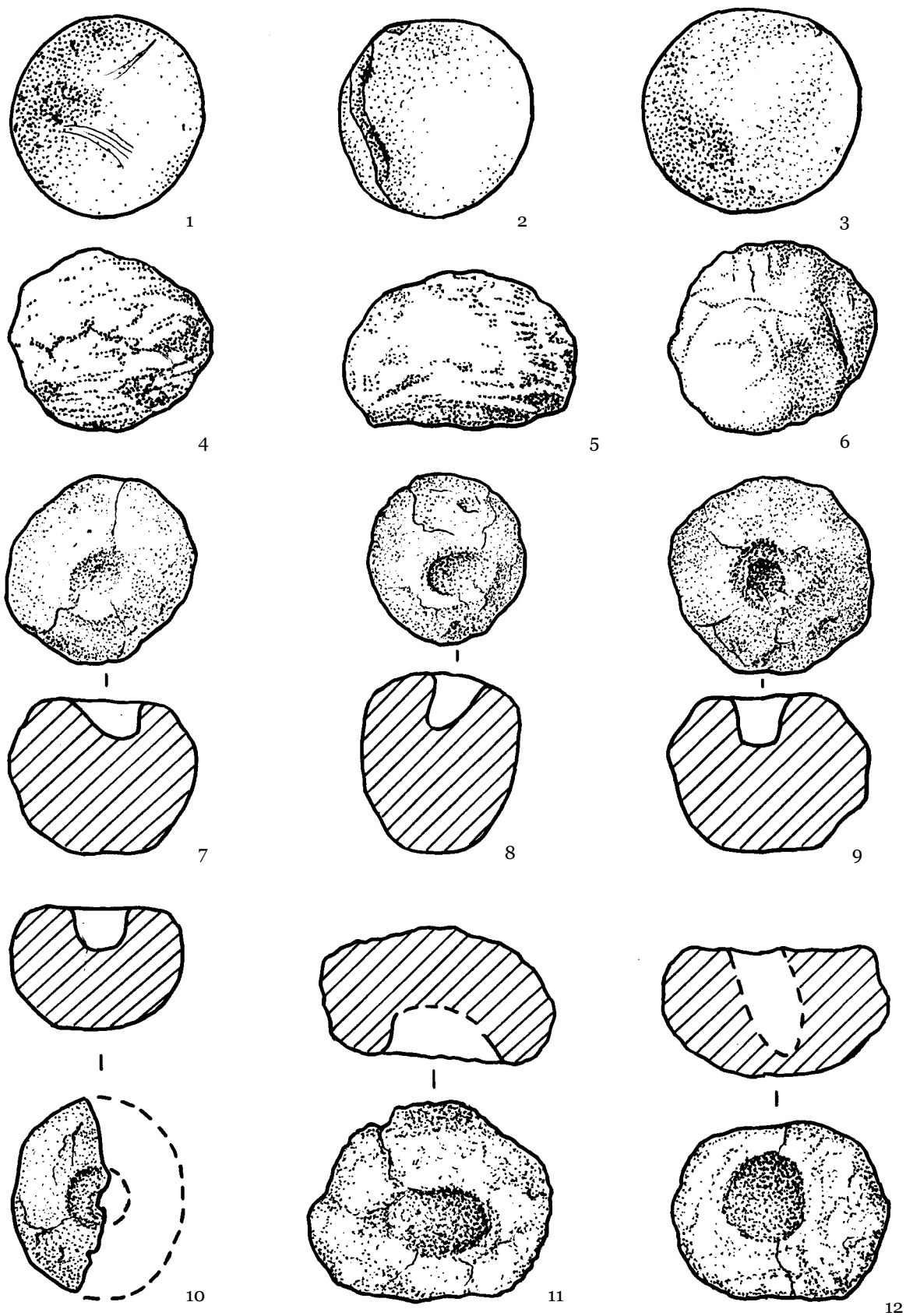

Fig. 2. Bile de lut ars: 1-3 - Petrușeni (după Левицкий 1985); 4, 5 - Magala (după Смирнова 1972); 6 - Cobâlnea (după Левицкий 1988); 7-9 - Căușeni (după Левинский 1986); 10, 11 - Odaia-Miciurin (după Sava, Kaiser 2004; 2006); 12 - Mologa (după Агульников, Малюкевич 2010).

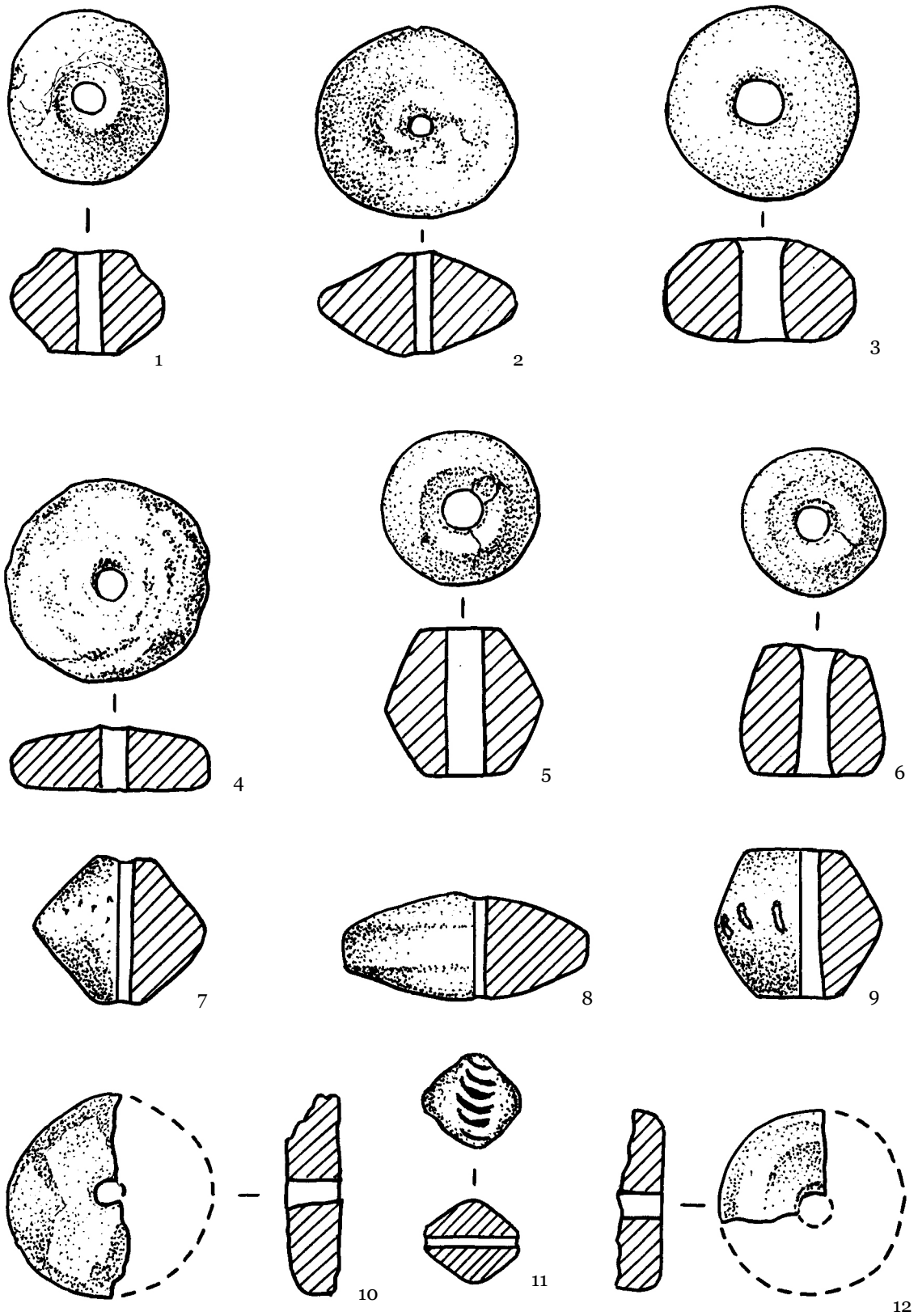

Fig. 3. Fusaiole: 1, 3 - Petrușeni (după Левицкий 1985); 2 - Cobâlnea (după Левицкий 1988); 4 - Gârbovăț (după Florescu 1991); 5 - Hansca (după Postică 1992); 6, 10, 12 - Odaia-Miciurin (după Sava, Kaiser 2004; Sava 2008); 7 - Tăvădărești (după Florescu 1991); 8 - Nicoleni (după Florescu 1991); 9 - Dorobanțu (după Florescu 1991); 11 - Bărboasa (după Florescu 1991).

- b) fusaiole lenticulare, modelate din pastă de lut în amestec cu ceramică pisată, cu suprafața bine netezită și o culoare ce variază de la cenușiu la cenușiu-închis. Diametrul lor oscilează între 2,0 și 6,0 cm, iar înălțimea între 0,5 și 2,0 cm. Fusaiole de acest tip au fost descoperite la Odaia (fig. 3/10, 12) (Sava, Kaiser 2006, fig. 24/4), Trușești (Florescu 1991, fig. 97/4), Gârbovăț (fig. 3/4), Bărboasa (Florescu, Căpitanu 1968, fig. 7/3-4). Analogii ale acestui tip de fusaiolă sunt cunoscute și în cadrul altor culturi, precum Tei (Leahu 1966, fig. 9/3, 6) și Holihrady (Малеев 1976, 238, рис. 3/5, 6, 8, 9, 11).
- c) fusaiole de formă circulară, prelucrate din pe-rete de vas, prevăzute cu un mic orificiu central, cu un diametrul ce variază între 4,0 și 5,5 cm. Fusaiole de acest tip au fost descoperite la Odaia (Sava, Kaiser, 2004, 3-21, fig. 29/8; Sava 2008, 3-21, fig. 42/5; Сава, Кайзер 2011, рис. 91/13) și Stecivka (Крушельницка 2006, 43-60, рис. 28/10, 11). Analogii ale acestui tip de piese sunt cunoscute și în cadrul culturii ceramicii cu multe brăie (Добровольский 1957, 44, рис. 2/13), precum și în așezările hallstattiene timpurii (Малеев 1976, рис. 2/1, 6, 8; Дергачев 1976, 51, рис. 33/18).
- d) fusaiole de formă tronconică, modelate din pastă de lut în amestec cu ceramică pisată sau nisip. Sunt de culoare cenușie sau cenușie-închisă. Diametrul acestora variază între 3,0 și 4,0 cm, iar înălțimea constituie 2,0-2,2 cm. Astfel de piese au fost descoperite la Odaia (fig. 3/6) (Sava 2008, 12, fig. 36/2; Сава, Кайзер 2011, рис. 91/10) și Gârbovăț (Florescu 1991, 97-A/10).
- f) fusaiole de formă sferică, modelate din pastă de lut în amestec cu ceramică pisată sau nisip, de regulă de dimensiuni mici². Acestea provin din așezările de la Cavadinești (Florescu 1991, fig. 96-A/4) și Ostrivec (Балагури 1968, fig. 2/36).

Uneori sunt descoperite fusaiole ornamentate. Aici poate fi menționată fusaiola sferică descoperită la Cavadinești. Aceasta este prevăzută cu un decor de linii incizate în zig-zag pe diametrul maxim, și alveole în partea superioară (Florescu 1991, 45, fig. 96-A/4). Fusaiole cu decor incizat mai sunt cunoscute la Bărboasa (fig. 3/11) și Căndești (Florescu 1991, 149, fig. 97-A/7; Florescu, Florescu 1990, 61, fig. 31/5). În cadrul culturii Coslogeni găsim analogii ale acestora la Dorobanțu (fig. 3/9) (Florescu 1991, fig. 96-A/7). Ast-

fel de fusaiole sunt cunoscute și în cadrul culturilor Tei (Leahu 1966, fig. 9/8) și Belogradovka (Березанская 1982, рис. 22/17, 19).

Figurine din lut ars (fig. 4/1-4, 5/1-7, 8/5, 7-10). În total, în zona studiată, până la momentul de față au fost descoperite 18 piese de acest fel. De regulă, figurinele sunt modelate din pastă analogică celei folosite pentru modelarea bilelor de lut. Ca tip acestea se împart în:

- a) figurine zoomorfe s-au descoperit într-un șir de așezări Noua-Sabatinovka și, de regulă, reprezintă imaginea bouului, porcului sau a oii, modelate într-un mod mai mult sau mai puțin stilizat. Spre exemplu, la Ghindești (fig. 4/1-4) (Мелюкова 1956, табл. XX/1-4; Sava 2005, Abb. 11/3-6) au fost descoperite patru figurine de dimensiuni diferite, dintre care cea mai mare pare să prezinte imaginea unui mistreț sau a unui porc, având glandele mamare, specifice acestei rase, puternic evidențiate. Aceasta este prelucrată din pastă grosolană de lut în amestec cu ceramică pisată și are suprafața zgrunțuroasă. Celelalte trei figurine sunt de dimensiuni mai mici, modelate stilizat și probabil reprezintă trei purceluși (Мелюкова 1961, 20). Figurine zoomorfe au mai fost descoperite la Mereni (Постикэ 1987, рис. 79/2, 3; Sava 2002, fig. 3/1, 2; Sava 2005, Abb. 11/7, 8), Hansca (Никулицэ 1981, рис. 7/7), Vălbănești (Никулицэ 1983, fig. 3; Никулицэ, Каврук 1986, fig. 2), Odaia (Сава, Кайзер 2011, рис. 91/23), Lichitișeni (Florescu 1991, fig. 95-A/1), Zarečnoje (Черняков 1985, 37) și Trihatki (Тоцев 1976, 157-162). Spre deosebire de figurinele descoperite la Mereni (fig. 5/1, 2), lucrate foarte stilizat, fiind dificilă precizarea animalului pe care ar putea să-l reprezinte, figurina de la Odaia înfățișează după toate semnalmentele o ovină, modelată dintr-o pastă de lut grosolană, arsă la temperatură mică. Aceasta s-a păstrat aproape integral (cu excepția capului), pe corp fiind bine evidențiate coada și cele patru picioare. Lungimea piesei este de 6,0 cm iar înălțimea de 3,0 cm. Figurina descoperită la Hansca la fel este fragmentară și prezintă un cap de bovină (fig. 5/4). La Zarečnoje a fost descoperită o figurină ce reprezintă imaginea unui cal (Черняков 1985, 37). Dacă figurinele descrise mai sus întruchipează animale domestice, cea descoperită la Lichitișeni amintește mai degrabă imaginea unei reptile masive

² Date concrete despre dimensiunile acestor piese lipsesc.

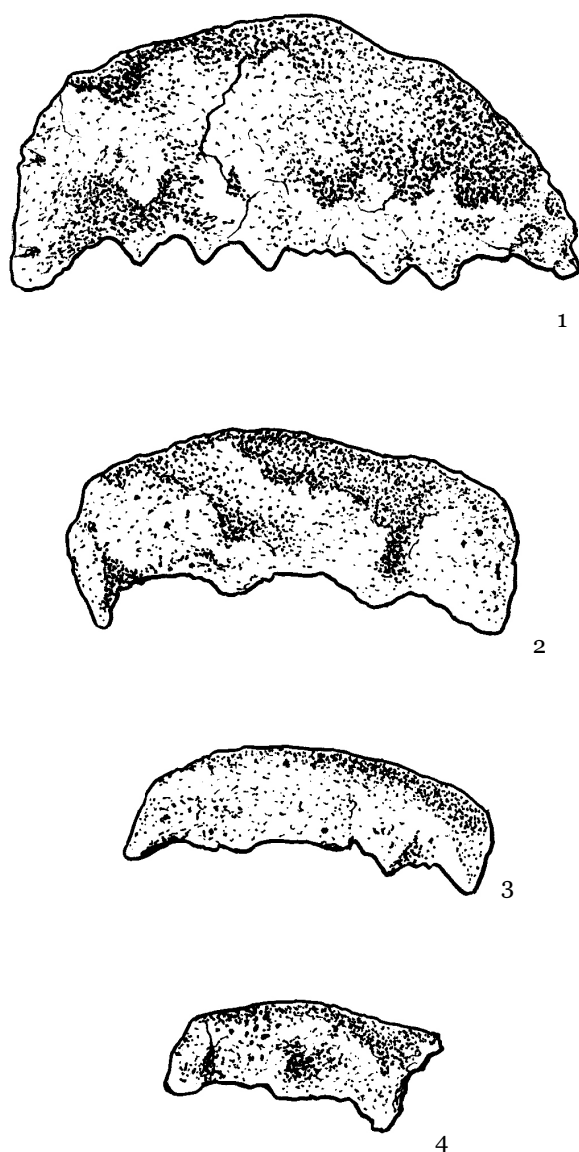

Fig. 4. Figurine zoomorfe: 1-4 - Ghindești (după Мелюкова 1957).

(fig. 5/5). Are capul puternic evidențiat, gura deschisă, spatele este puternic curbat, prevăzut cu o creastă zimțată. Este aproape întregă, cu excepția picioarelor inferioare. Figurine zoomorfe au fost descoperite și în arealul culturii Sabatinovka de la est de Nistru, la Stepovoe (fig. 8/8) (Археология 1985, рис. 134/12), Čikalovka (Березанская 1982, рис. 75/12) și Novokievka (fig. 8/7) (Gerškoviči 1999, Taf. 37/12). Piese de acest gen sunt cunoscute și în cadrul altor culturi sincrone sau parțial sincrone complexului cultural Noua-Sabatinovka. În cadrul culturii Belogradovka descoperiri de acest gen, reprezentând bovine, sunt cunoscute la Belogradovskii Les (fig. 8/9) (Археология

1985, рис. 136/16), Borošilovka și Sobkovka (Березанская 1982, рис. 21/5, 22/15). Tot aici poate fi menționată descoperirea făcută în cadrul așezării de tip Gava de la Chinari. Aici au fost găsite două figurile zoomorfe care amintesc imaginea unui berbec și a unui câine (Rezi, Nagy 2009, 100, fig. XXII/141, 142). Analogii sunt cunoscute și în cadrul culturilor hallstattiene Babadag (Jugănar 2005, 42, fig. 10/49) și Holihradu (Малеев 1976, 238, рис. 3/2, 3).

b) figurine antropomorfe au fost descoperite în cadrul mai multor așezări de tip Noua-Sabatinovka. De regulă, sunt modelate din pastă similară celor zoomorfe. În prezent, pentru spațiul carpato-nistrean sunt cunoscute figurinele antropomorfe descoperite la Giurcani (Diaconu 2008, 113, fig. 1/4) și Mologa (Агульников, Малюкевич 2010, рис. 4/5). Figurina antropomorfă descoperită în groapa rituală din așezarea Mologa (fig. 5/8) a fost prelucrată din pastă de lut în amestec cu ceramică pisată. Are formă dreptunghiulară din care se evidențiază capul sub forma unei proeminențe sferice. Membrele superioare sunt lucrate stilizat, mâna dreaptă reprezintă o lipitură conică alungită îndreptată înainte, cea stângă fiind apropiată de corp. Se observă bine curba spatelui cu o lărgire treptată a corpului spre fese. Partea inferioară a figurinei este plată, ceea ce presupune fixarea verticală a acesteia. Are suprafața netezită, de culoare roșie-cafenie. Înălțimea piesei constituie 9,5 cm iar lățimea variază de la 4,0 cm la mijloc la 4,6 cm la bază. Figurina de la Mologa, după forma sa, se aseamănă pieselor modelate într-un mod puternic stilizat, descoperite la Cobâlnea. Acestea sunt modelate din pastă de lut în amestec cu var și impurități vegetale, au lungimea de 5,5 cm și grosimea de 2,4-3,0 cm. Suprafața acestora este acoperită cu amprente de formă ovală (posibil urme de boabe) (Демченко, Левицкий 1992, 122, 125, рис. 2/2). Figurine antropomorfe au mai fost descoperite în arealul culturii Sabatinovka de la est de Nistru – în așezarea de la Novokievka (fig. 8/5) (Gerškoviči 1999, Taf. 36/1-12), precum și la monumentele de tip Noua din regiunea intracarpatică – Nicoleni (fig. 5/6, 7) (Florescu 1991, fig. 95-A/2, 3). În cadrul altor culturi, figurine antropomorfe analogice sunt cunoscute în așezările culturilor Tei (Leahu 1966, fig. 41/1-4), Belogradovka (Березанская 1982, рис. 21/6), Babadag (fig. 8/10) (Jugănar 2005, 42, fig. 10/1-5, 18-24, 47) etc.

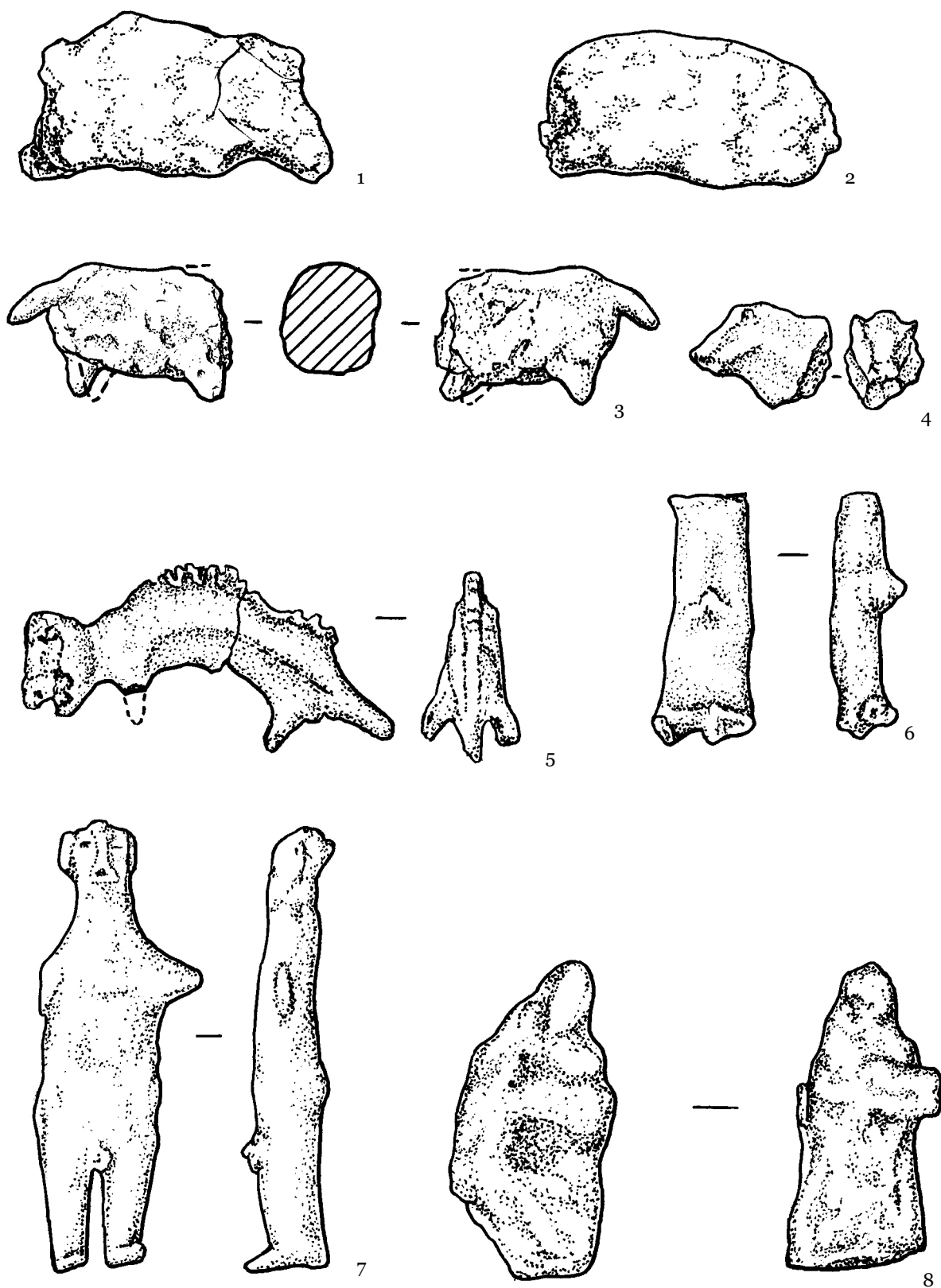

Fig. 5. 1-5 - Figurine zoomorfe; 6-8 - figurine antropomorfe. 1, 2 - Mereni (după Дергачев, Постикэ, Савва 1988); 3 - Odaia (după Сава, Кайзер 2011); 4 - Hansca (după Postică, Саврус 1991); 5 - Lichitișeni (după Florescu 1991); 6, 7 - Nicoleni (după Florescu 1991); 8 - Mologa (după Агульников, Малюкевич 2010).

Rotițe de lut ars (fig. 6/1-3, 8/4, 6) au fost descoperite în câteva așezări de tip Noua-Sabatinovka, în total fiind cunoscute trei astfel de piese. După formă și dimensiuni, piesele de acest tip se aseamănă fusaiiolelor bitronconice. Sunt modelate din pastă de lut în amestec cu ceramică pisată sau nisip și au diametrul de 4,0-4,5 cm. Spre deosebire de fusaiiole, au zona din jurul orificiului bombată (cu bucușă), ceea ce dă piesei formă de rotiță. De aici și interpretarea lor în literatura de specialitate ca rotițe de car miniatural (Florescu, Florescu 1990, 61, 62). Astfel de piese provin din așezările de la Nisporeni (fig. 6/2) (Дергачев 1973, 92; Дергачев 1986, 177, рис. 51/12), Suruceni (Никулицэ 1979, 7, рис. 8) și Căndești (Florescu, Florescu 1990, 61-62, fig. 31/3). Rotițe analogice din lut au fost descoperite și în arealul culturii Sabatinovka de la est de Nistru la Novokievka (fig. 8/4, 6) (Gerškoviči 1999, Taf. 38/5-6) și Rozanovka (Гребенников, Горбенко 2010, 161), cât și pe teritoriul Transilvaniei, la Simionești (fig. 6/3) (Florescu 1991, fig. 97-A/2) și Olteni (Cavruc 2003, foto nr. 156). În arealul culturii Coslogeni este cunoscută rotița de lut găsită în așezarea de la Ulmu (fig. 6/1) (Florescu 1991, fig. 96-A/2; Motintz, Anghelescu 1970, fig. 22/4; Morintz 1978, 134, fig. 73/1). Rotițe miniaturale de lut sunt întâlnite și în așezările altor culturi parțial sincrone culturilor Noua-Sabatinovka, precum cultura Tei (Leahu 1966, fig. 42/1-4) și Costișa (Cavruc, Dumitroaia 2001, Pl. 77/4). Analogii găsim și în așezările din perioada hallstattului timpuriu (Дергачев 1976, 51, рис. 33/17).

Rondele (fig. 6/4-10, 8/2) La fel ca și bilele de lut, acestea au fost descoperite în majoritatea așezărilor de tip Noua-Sabatinovka. În total, sunt cunoscute 33 de exemplare care provin din așezările de la Ghindești (Мелюкова 1956, 12, 13), Suruceni (Никулицэ 1979, 8, 9, рис. 13), Cobâlnea (Демченко, Левицкий 1992, 125; Левицкий 1988, рис. 16/2, 17/4, 32/2), Odaia (Sava, Kaiser 2006, fig. 35/3, 51/1; Sava 2008, fig. 12/1-5, 36/1, 4, 5, 8; Сава, Кайзер 2011, рис. 91/14-20), Căndești (Florescu, Florescu 1990, 61, fig. 31/7, 8), Tăvădărești (Florescu, Căpitanu 1968, fig. 7/7; Florescu 1991, fig. 96-A/11), Gârbovăț (Florescu 1991, fig. 97-A/12, 13), Novoselica (Тощев, Черняков 1986, 129). Sunt de formă rotundă sau ovală, prelucrate din fragmente de vase. Au suprafața bine șlefuită și marginile rotunjite. Culoarea acestora variază la fel ca și culoarea vase-

lor din ceramică din care sunt prelucrate, fiind de nuanță neagră-cenușie, cafenie-cenușie, cafenie-închisă sau cafenie-gălbui. Diametrul rondelilor variază între 2,5 și 4,5 cm, iar grosimea constituie 0,4-0,9 cm. Mai rar sunt descoperite rondelile prevăzute cu un mic orificiu în centru (Мелюкова 1956, 12-13) sau cu un șir de împunsături executate pe cerc sau haotic pe una din laturi (Florescu 1991, fig. 96/11, 97/12-13). Astfel de rondelă a fost descoperită și în așezarea de tip Sabatinovka de la Novokievka, la est de Nistru (Gerškoviči 1999, Taf. 18/2). Piese analogice sunt cunoscute și în cadrul altor culturi precum cea a ceramicii cu multe brăie (Добровольский 1957, 44) și Pahomova (Корочкова 2009, 28, рис. 2/17). Semnificația rondelilor, ca și de altfel a bilelor de lut ars, nu este clară. Mulți specialiști consideră că aceste tipuri de piese aveau un caracter votiv. Drept argument al posibilei veridicități a acestei ipoteze poate fi adus cenușarul nr. 4 de la Cobâlnea și cenușarul de la Novoselica în cadrul cărora pe lângă alte elemente cu caracter votiv (mandibulă umană cu dinții incisivi piliți în jumătate pe vertical (Демченко, Левицкий 1992, 123-124, рис. 2/9) și cranii de cabaline așezate în formă de semicerc (Тощев, Черняков 1986, 123, рис. 3) au fost descoperite bile de lut și rondelile.

Linguri/Creuzete (fig. 6/11-13) au fost descoperite într-un șir de așezări Noua-Sabatinovka, până la momentul de față fiind cunoscute 20 astfel de piese. De regulă, sunt de formă rotundă sau ovală în plan și semisferică în secțiune și sunt modelate din pastă de lut farâmicioasă în amestec cu nisip sau ceramică pisată și arse la temperaturi mici. Au suprafața poroasă și zgrunțuroasă. De regulă, au lungimea în jur de 5,2-6,0 cm și lățimea de circa 3,2-5,6 cm. Unele din ele sunt prevăzute pe una din laturi cu o gură de scurgere. Se presupune că creuzetele erau folosite pentru turnarea metalului topit în forme-tipar, fapt despre care vorbește și lingura/creuzet descoperită la Hansca, pe fundul căreia au fost observate urme de patină de bronz (Каврук 1985, 90, рис. 3/3). Astfel de piese provin din așezările de la Slobozia-Șireuți (Дергачев 1969, 116), Hansca (Каврук 1985, 90, рис. 3/4), Odaia (Sava 2006, fig. 35/2, Сава, Кайзер 2011, рис. 91/6, 8), Gârbovăț (fig. 6/11, 12) (Florescu 1991, 97-A/6, 8), Miorcani (Dascălu 2007, 210), Magala (Смирнова 1972, 12, рис. 2/8), Ostrovec (Балагури 1968, 136). O piesă similară a fost descoperită în așezarea de tip Noua de la Simionești

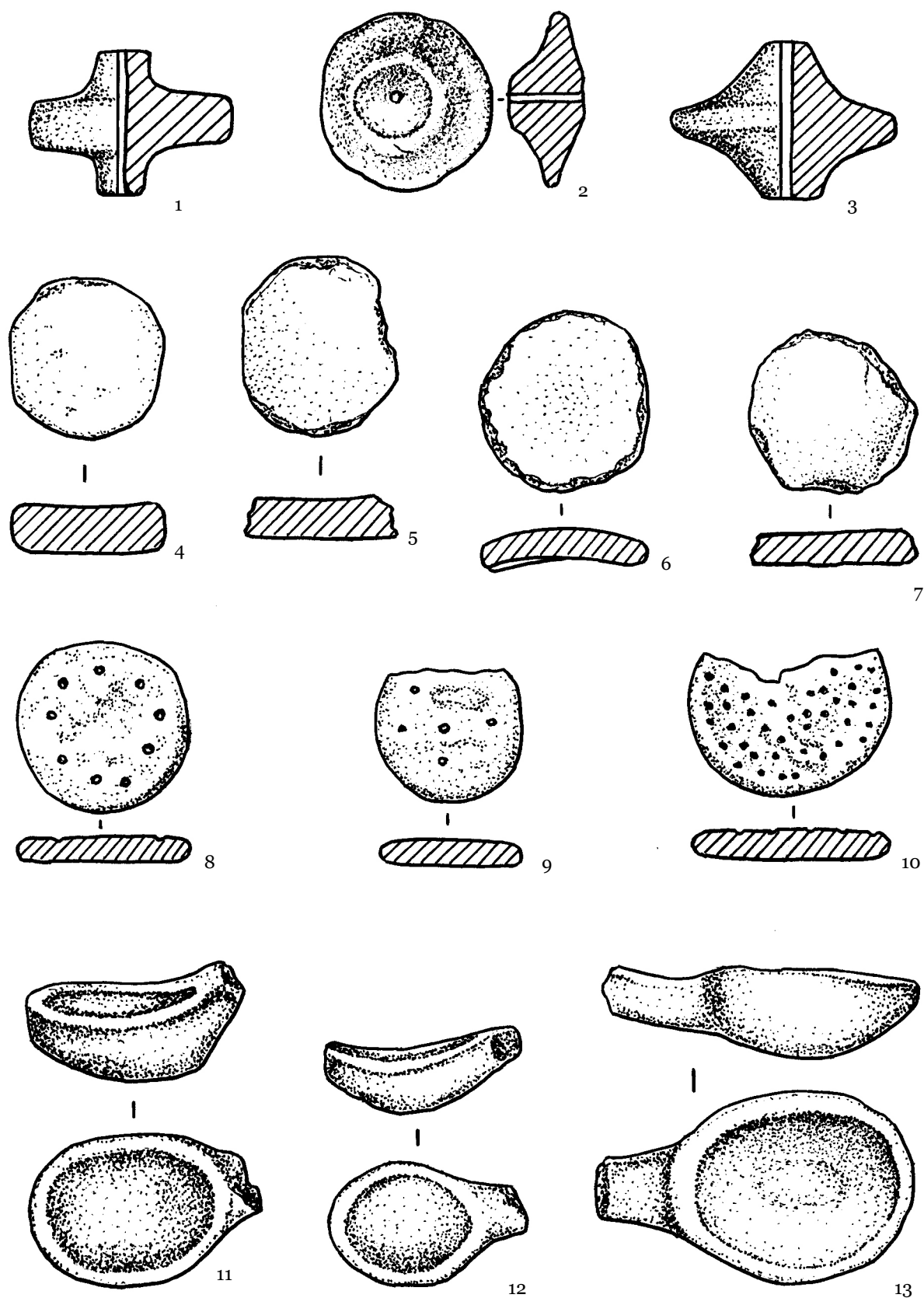

Fig. 6. 1-3 - Rotițe; 4-10 - rondeli; 11-13 - linguri-creuzet. 1 - Ulmu (după Florescu 1991); 2 - Nisporeni; 3, 13 - Simionești (după Florescu 1991); 4, 5 - Odaia-Miciurin (după Sava, Kaiser 2006; Sava, Kaiser 2007); 6, 7 - Cobâlnea (după Левицкий 1988); 8-12 - Gârbovăț (după Florescu 1991).

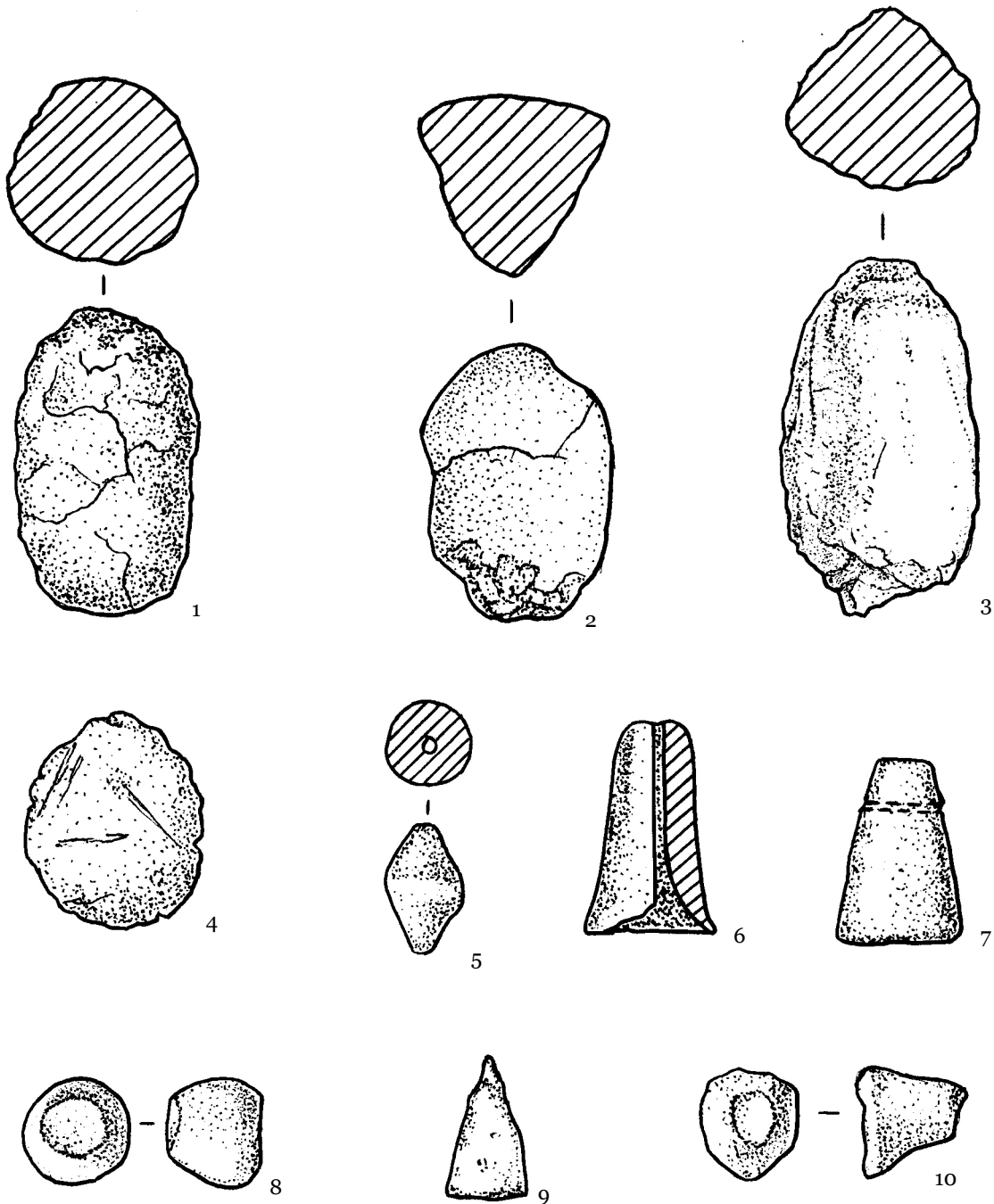

Fig. 7. 1-3 - Bile; 4 - turtă; 5 - mărgică; 6-10 - piese din lut cu utilitate incertă. 1 - Petrușeni (după Левицкий 1985), 2-4, 8, 10 - Odaia (după Sava, Kaiser 2004; Sava 2008); 5 - Căușeni (după Левинский 1986); 6, 9 - Bărboasa (după Florescu 1991); 8 - Ostrovec (după Балагури 1968).

(fig. 6/13) (Florescu 1991, fig. 96-A/10) din regiunea intracarpatică. În arealul culturii Sabatinovka de la est de Nistru linguri/creuzete au fost descoperite la Krasnaja Kosa și Majaki (Ченяков 1985, 126, рис. 65/14, 18, 19). Analogii ale acestora sunt cunoscute și în cadrul așezărilor de tip Komarovo (Sava 1994, fig. 3/24, 25) și Maĵanovskaja (Березанская 1982, рис. 8/14).

Turtițe de lut ars (fig. 7/4) au fost descoperite doar în câteva așezări Noua-Sabatinovka cercetate în spațiul carpato-nistrean. Se cunosc în total cinci astfel de piese. Acestea au formă rotundă sau ovală în plan și elipsoidală în secțiune, sunt modelate din pastă de lut fără degresanți sau în amestec cu nisip. De regulă, diametrul acestora variază între 2,5-3,5 cm. Turtițe de lut ars au fost

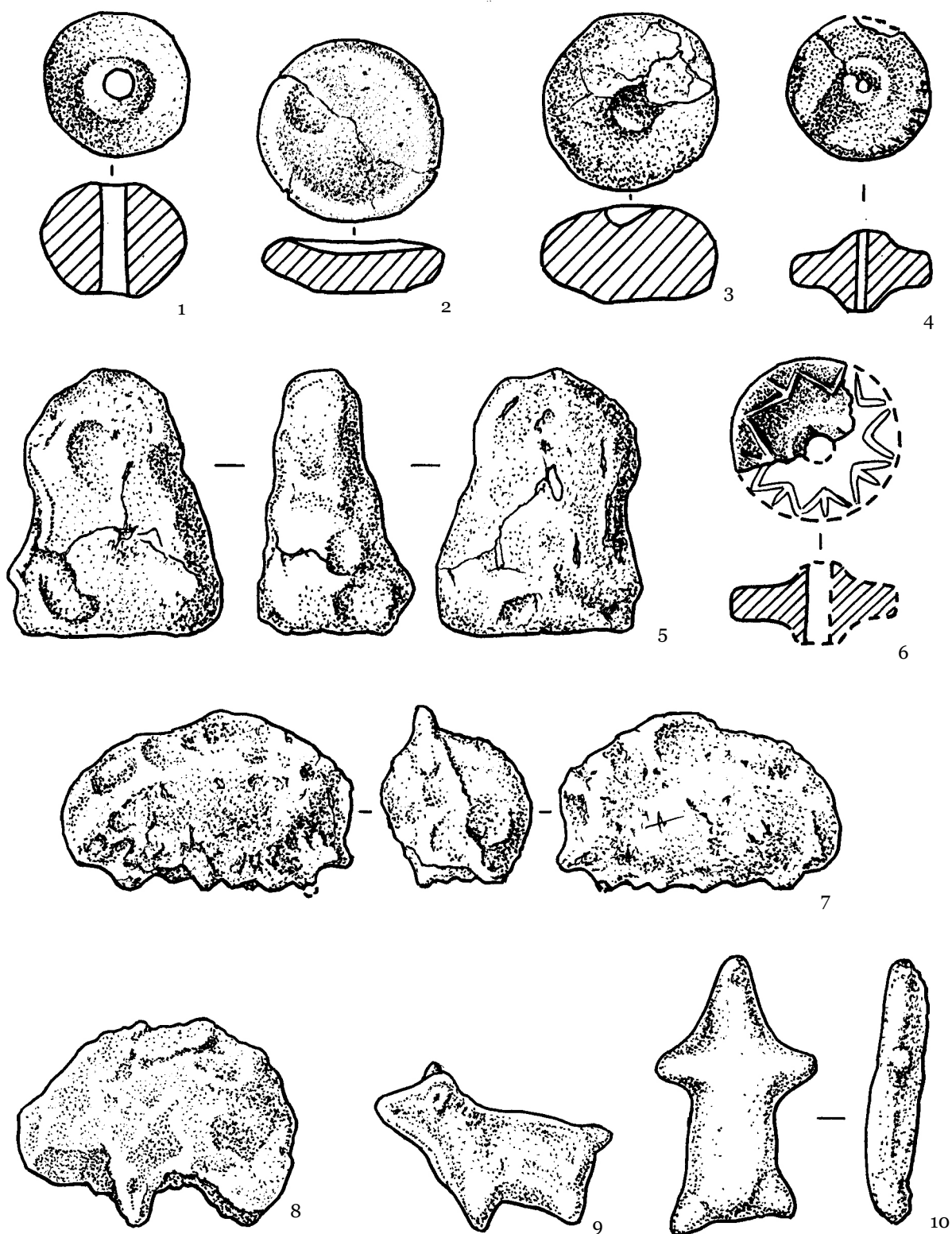

Fig. 8. 1 - Fusaiolă; 2 - rondelă; 3 - bilă; 4, 6 - roțițe; 5, 10 - figurine antropomorfe; 7-9 - figurine zoomorfe.
 1-7 - Novokievka (după Gerškovič 1999); 8 - Stepovoe (după Археология 1985); 9 - Belogrudovskij Les (după Археология 1985); 10 - Babadag (după Jugănaru 2005).

descoperite în așezările de la Calfa (Чеботаренко 1963, 8), Odaia (fig. 7/4) (Sava, Kaiser 2004, fig. 55/3; Sava 2008, fig. 13/9) și Buhăceni (Dascălu 2007, 172).

Alte piese (fig. 7/5-10). Din categoria podoabelor prelucrate din pastă de lut unicul exemplar este reprezentat de o *mărgică* de lut ars (fig. 8/5) descoperită la Căușeni (Левинский 1985, рис. 6/1; Агульников, Левинский 1990, 78, рис. 1/5). Aceasta are formă biconică și este prelucrată din pastă de lut fără degresanți, arsă neproportional, ca rezultat culoarea acesteia variind de la negru la cenușiu-închis. Are 1,8 cm lungime și diametrul maxim de 1,3 cm. Diametru orificiului constituie 0,2 cm. Unica analogie a acesteia este piesa descoperită la Bărboasa (fig. 3/11) pe care autorul o prezintă ca fusaiolă miniaturală. Aceasta are aceeași formă și aproximativ aceleași dimensiuni și este decorată pe diametrul maxim cu incizii verticale în formă de semilună (Florescu, Florescu 1991, fig. 97-A/3).

Pe lângă piesele descrise mai sus, în cadrul așezărilor de tip Noua-Sabatinovka au mai fost descoperite 15 *piese din lut ars cu utilitate incertă* (fig. 7/6-10) de diferite forme și dimensiuni. Multe din acestea au formă conică sau sferică, amintind fragmente de figurine, elemente cu atribuție votivă sau posibil jucării. Sunt modelate din pastă de lut similară celei folosite pentru modelarea pieselor descrise mai sus. Aici pot fi menționate piesele descoperite la Cobâlnea (Демченко, Левицкий 1992, 122, рис. 2/2), Odaia (fig. 7/8, 10) (Sava 2008, fig. 13/7, 9; 23/4, 43/5), Ostrovec (fig. 7/7) (Балагури 1968, 136, рис. 2/33, 34), Gârbovăț, Bărboasa (fig. 7/6, 9) (Florescu 1991, fig. 95-A/4-6), Cândești (Florescu, Florescu 1990, fig. 36/4).

Din cele prezentate, rezultă că majoritatea pieselor din lut, descoperite în cadrul așezărilor Noua-Sabatinovka-Coslogeni, reprezintă probabil jucării sau au avut o atribuție votivă. Excepție fac numai piesele de lut întrebunțate în calitate de fusaiole și linguri/creuzete.

Catalog³

REPUBLICA MOLDOVA

1. Ghindești, raionul Florești⁴

Așezare Noua. Cercetări arheologice (1956 – 460 m²; 1957 – 1225 m²).

Bile de lut ars – 3

Figurine zoomorfe – 4 (fig. 4/1-4)

Rondele – 1

Linguri/Creuzete – 2

Bibliografie: Мелюкова 1957, 1-25, табл. XX/1-7; Мелюкова 1958, 1-28; Мелюкова 1961, 5-3, рис. 7/1-6; Дергачев 1973, 8; Sava 2005, 80, Abb. 11/3-6.

2. Calfa, raionul Anenii Noi

Așezare multistratigrafică. Culturile: Sabatinovka, getică, Sântana de Mureș-Černjahov, Medievală. Cercetări arheologice (1962 – 930 m²).

Turte din lut ars – 2

³ Lista este prezentată în ordinea cronologică a cercetărilor și a descoperirilor fortuite efectuate în așezările de tip Noua-Sabatinovka-Coslogeni de pe teritoriul cuprins între Carpații de Vest și Nistru, începând cu anii '50 ai secolului XX și până în etapa actuală. Catalogul este alcătuit în baza publicațiilor științifice, rapoartelor de săpătură și a colecțiilor arheologice păstrate în fondurile MNAIM. Numerotarea din catalog corespunde numărului de pe hartă (fig. 1).

⁴ În raportul științific din 1957, este menționată descoperirea câtorva rondelle, al căror număr nu este precizat (Мелюкова 1957, 7).

Fusaiole – 2

Bibliografie: Чеботаренко 1963, 2-55.

3. Slobozia-Șireuți, raionul Briceni

Așezare Noua. Cercetări arheologice (1966 – 102 m²).

Bile de lut ars – 3

Linguri/Creuzete – 1

Bibliografie: Дергачев 1969, 110-122.

4. Nisporeni

Așezare Sabatinovka. Descoperire de suprafață (1967).

Fusaiole – 1

Rotițe de lut ars – 1 (fig. 6/2)

Piese de lut cu utilitate incertă – 1

Bibliografie: Дергачев 1973, 91, 92.

5. Gura Galbenei, raionul Cimișlia

Așezare Sabatinovka. Descoperire de suprafață (1968).

Bile de lut ars – 2

Bibliografie: Дергачев 1973, 100.

6. Suruceni, raionul Ialoveni

Așezare multistratigrafică. Culturile: Noua, getică. Cercetări arheologice (1978 – 64 m²).

Rondele – 1

Rotițe de lut ars – 1

Bibliografie: Никулицэ 1979, 3-11.

7. Cialâc, raionul Taraclia

Așezare multistratigrafică. Culturile: Sabatinovka, Sântana de Mureș-Černjahov. Descoperire de suprafață (1981).

Rondele – 1

Piese de lut ars cu utilitate incertă – 1

Bibliografie: Agulnicov 1993, 15.

8. Bălăbănești, raionul Criuleni

Așezare multistratigrafică. Culturile: Sabatinovka, Sântana de Mureș-Černjahov. Cercetări arheologice (1981 – 298 m²).

Bile de lut ars – 1

Fusaiole – 1

Figurine zoomorfe – 1

Bibliografie: Никулицэ 1983, 10-25, рис. 5/24, 29.

9. Hansca, raionul Ialoveni

Așezare multistratigrafică. Culturile: Sabatinovka, getică, medievală timpurie, medievală târzie, moldovenească. Cercetări arheologice (1981 – 180 m²; 1990 – 1150 m²; 1991 – 1700 m²).

Fusaiole – 1 (fig. 3/5)

Linguri/Creuzete – 2

Figurine zoomorfe – 1 (fig. 5/4)

Bibliografie: Никулицэ 1981, 2-19, fig. 7/7; 27/1; Тельнов, Чеботаренко 1982, 6-11; Тельнов 1981, 1-14; Саврус, Postică 1991, 5-69.

10. Samurza, raionul Taraclia

Așezare Sabatinovka. Cercetări arheologice (1982 – 960 m²).

Bile de lut ars – 5

Fusaiole – 1

Bibliografie: Щербакoва и др. 1984, 1-10.

11. Petrușeni, raionul Râșcani

Așezare multistratigrafică. Culturile: Cucuteni-Tripolie, Noua, Sântana de Mureș-Černjahov. Cercetări arheologice (1984 – 576 m²; 1991 – 328 m²).

Bile de lut ars – 13 (fig. 2/1-3)

Fusaiole – 3 (fig. 3/1, 3)

Bibliografie: Левицкий 1985, 13-31, рис. 15/19, 16/1-4, 6, 9, 10; Sava 1992, 3-33, fig. 7/1, 5; Levitscki, Sava 1993, 125-155; Sava 1998, 272; Sava 2005, Abb. 9/8-10, Abb. 11/1, 2.

12. Bulboaca, raionul Briceni

Așezare multistratigrafică. Culturile: Noua, Poienesti-Lucașeuca, Sântana de Mureș-Černjahov. Cercetări arheologice (1985 – 200 m²).

Linguri/Creuzete – 4

Bibliografie: Борзияк 1986, 31-34; Борзияк, Камуба 1990, 49-107.

13. Căușeni

Așezare multistratigrafică. Culturile: Sabatinovka, Sântana de Mureș-Černjahov. Cercetări arheologice (1985 – 260 m²).

Bile de lut ars – 15 (fig. 2/7-9)

Fusaiole – 1

Mărgele de lut ars – 1 (fig. 7/5)

Bibliografie: Левинский 1986, 1-40; Агульников, Левинский 1990, 73-81, рис. 1/3, 5, 9; Sava 2005, Abb. 9/1-7.

14. Cobâlnea, raionul Șoldănești

Așezare Noua. Cercetări arheologice (1986 – 200 m²; 1987 – 408 m²).

Bile din lut ars – 12 (fig. 2/6)

Fusaiole – 3 (fig. 3/2)

Rondele – 1 (fig. 6/6-7)

Piese de lut ars cu utilitate incertă – 5⁵

Bibliografie: Левицкий 1987, 1-23; Демченко, Левицкий 1992, 120-132; Levitscki, Sava 1993, 125-155; Sava 1998, 272.

15. Mereni, raionul Anenii Noi

Așezare multistratigrafică. Culturile: neolitic, Sabatinovka, getică, Sântana de Mureș-Černjahov, moldovenească târzie. Cercetări arheologice (1987 – 1040 m²).

Fusaiole – 1

Figurine zoomorfe – 2 (fig. 5/1-2)

Bibliografie: Дергачев, Постикэ, Савва 1988, 55-108, рис. 79/2, 3, 7; Левицкий, Савва 1991, 53-56; Sava 1994, 141-158; Sava 2005, Abb. 11/7, 8.

16. Pohorniceni („Petruha”), raionul Orhei

Așezare multistratigrafică. Culturile: Cucuteni-Tripolie, Ceramicii ornamentate cu multe brăie, Noua, Basarabi-Șoldănești, getică, Poienesti-Lucașeuca, Sântana de Mureș-Černjahov, medievală timpurie, Balcano-Danubiană, moldovenească. Cercetări arheologice (1988 – 860 m²).

Bile de lut ars – 1

Bibliografie: Postică, Саврус 1989, 2-47.

17. Odaia-Miciurin, raionul Drochia

Așezare multistratigrafică. Culturile: Cucuteni-Tripolie, Noua, antică târzie, medievală. Cercetări arheologice (2003 – 320 m², 2005 – 784 m², 2006 – 494 m², 2007 – 320 m²; 2008 – 288 m²).

⁵ Două dintre aceste piese par să reprezinte elemente plastice, având o formă antropomorfă stilizată, amintind mai degrabă imaginea unor idoli. La Novokievka (Ucraina) au fost descoperite 12 astfel de piese asemănătoare (Gerškovič 1999, Taf. 36/1-12).

Bile de lut ars – 4 (fig. 2/10-11)
 Fusaiole – 4 (fig. 3/6, 10, 12)
 Rondele – 13 (fig. 6/4-5)
 Figurine zoomorfe – 1 (fig. 5/3)
 Turte de lut ars – 2 (fig. 7/4)
 Linguri/Creuzete – 3
 Piese de lut ars cu utilitate incertă – 2 (fig. 7/2-3, 8, 10)
Bibliografie: Sava, Kaiser 2004, 2-21; fig. 55/3, 62/14; Kaiser, Sava 2004, 40-49; Sava, Kaiser 2006, 3-43, fig. 23/7, 24/4, 35/3, 36/4, 51/1; Sava, Kaiser 2006, 137-172, Abb. 29/5-7, 10; Sava, Kaiser 2007, 2-20; Sava 2008, 2-25, fig. 13/1-5, 7-9, 23/4, 25/4, 36/1, 2, 4-6, 8, 42/5, 43/5; Сава, Кайзер 2011, 302-308, рис. 91.

UCRAINA

18. Magala, raionul Sadgorsk, regiunea Cernăuți

Așezare multistratigrafică. Culturile: Noua, hallstatt timpuriu, hallstatt târziu. Cercetări arheologice (1955-1962, 1968 – 3960 m²).

Bile de lut ars – 10 (fig. 2/4-5)

Linguri/Creuzete – 1

Bibliografie: Смирнова 1969, 14; Смирнова 1972, 12, 17, рис. 5/14, 15; Smirnova 1993, Abb. 8/14, 15.

19. Ostrovec, raionul Gorodensk, regiunea Ivano-Frankovsk

Așezare multistratigrafică. Culturile Noua, hallstatt timpuriu. Cercetări (1958-1962 – 1837 m²).

Bile de lut ars – 3

Fusaiole – 3

Linguri/Creuzete – 1

Piese de lut ars cu utilitate incertă – 3⁶ (fig. 7/7)

Bibliografie: Балагурі 1964, 3-16; Балагурі 1968, 135-146, рис. 2/32-36; Археология 1985, 486, рис. 131/26, 27, 35.

20. Krasnaja Kosa, raionul Belgorod-Dnestrovsk, regiunea Odesa

Așezare multistratigrafică. Culturile: Sabatinovka, Sântana de Mureș-Černjachov, perioada romană (sec. II-III). Cercetări arheologice (1964 – 40 m²).

Linguri/Creuzete – 1

Bibliografia: Черняков 1985, 34, 126, рис. 65/14.

21. Trihatki, raionul Tatarbunar, regiunea Odesa

Așezare Sabatinovka. Descoperire de suprafață (1974).

Figurine zoomorfe – 1

Bibliografie: Тоцев 1976, 157-162.

22. Novoselica, raionul Tatarbunar, regiunea Odesa

Așezare Sabatinovka. Cercetări arheologice (1977 – 700 m²).

Bile de lut ars – 10

Rondele – 10

Bibliografie: Тоцев, Черняков 1986, 121, 129, рис. 4/10-15, 6/30.

23. Zarečnoje, raionul Tatarbunar, regiunea Odesa

Așezare Sabatinovka. Cercetări (1977 – 200 m²).

Figurine zoomorfe – 1

Bibliografie: Тоцев 1978, 394

24. Stecivka, raionul Snjatinik, regiunea Ivano-Frankivsk

Așezare Noua. Cercetări (1984 – 176 m²).

Fusaiole – 2

Bibliografie: Крушельницка 2006, 43-60, рис. 28/10, 11.

25. Mologa, raionul Belgorod-Dnestrovsk, regiunea Odesa

Așezare multistratigrafică. Culturile: Sabatinovka, perioada romană (sec. II-III). Cercetări arheologice (2000, groapa nr. 21).

Bile de lut ars – 25 (fig. 2/12)

Figurine antropomorfe – 1 (fig. 5/8)

Bibliografie: Агульников, Малюкевич 2010, 151-163.

ROMÂNIA

26. Trușești, com. Trușești, județul Botoșani

Așezare multistratigrafică. Culturile: Noua, hallstatt timpuriu. Cercetări arheologice (1952-1955 – 1000 m²).

Fusaiole – 2

Figurine zoomorfe – 1

Bibliografie: Petrescu-Dâmbovița 1953, 455; Florescu 1991, 135, fig. 97-A/4, 11; Dascălu 2007, 117.

27. Buhăceni, com. Trușești, județul Botoșani

Așezare Noua. Descoperire de suprafață (1956).

Linguri/Creuzete – 1

Turte de lut ars – 1

Bibliografie: Florescu 1991, 42; Dascălu 2007, 172.

⁶ Dintre acestea, unul are formă de con și altul de covrig.

28. Cavadinești, com. Cavadinești, județul Galați

Așezare multistratigrafică. Culturile: Noua, hallstatt timpuriu. Cercetări arheologice (1957-1958 – 400 m²).

Fusaiole – 1

Piese de lut ars cu utilitate incertă – 1

Bibliografie: Florescu 1991, 97, fig. 95-A/2, 3, 7; 96-A/6; Diaconu 2008, 113.

29. Gârbovăț, com. Ghidigeni, județul Galați

Așezare Noua. Cercetări arheologice (1960-1963).

Fusaiole – 3 (fig. 3/4)

Rondele – 3 (fig. 6/8-10)

Linguri/Creuzete – 2 (fig. 6/11-12)

Piese de lut ars cu utilitate incertă – 2

Bibliografie: Florescu 1991, 69-73, fig. 95-A/6, 96-A/5, 9, 97-A/6, 8, 10, 12, 13; Diaconu 2008, 112.

30. Lichitișeni, com. Vultureni, județul Bacău

Așezare Noua. Cercetări arheologice (1961-1964 – 600 m²).

Figurine zoomorfe – 1 (fig. 5/5)

Bibliografie: Florescu 1991, 87, fig. 95 A/1.

31. Bărboasa, com. Oncești, județul Bacău

Așezare Noua. Cercetări arheologice (1961-1964 – 1200 m²).

Fusaiole – 5 (fig. 3/11)

Figurine zoomorfe – 1

Piese de lut cu utilitate incertă – 1 (fig. 7/6, 9)

Bibliografie: Florescu, Căpitanu 1968, 42, fig. 7/1-4; Florescu 1991, 29, 30, fig. 95-A/4, 5, 97-A/3, 7; Diaconu 2008, 112.

32. Tăvădărești, com. Dealul Morii, județul Bacău

Așezare Noua. Cercetări arheologice (1963-1964 – 650 m²).

Fusaiole – 1 (fig. 3/7)

Rondele – 1

Bibliografie: Florescu, Căpitanu 1968, 42, fig. 7/5-7; Florescu 1991, 127-129, fig. 96-A/3, 11.

33. Miorcani, com. Rădăuți-Prut, județul Botoșani

Așezare Noua. Descoperire de suprafață (1973).

Linguri/Creuzete – 1

Bibliografie: Dascălu 2007, 210.

34. Cândești, com. Cândești, județul Vrancea

Așezare Noua. Cercetări arheologice (1976-1982)

Fusaiole – 11

Figurine antropomorfe – 2

Linguri/Creuzete – 1

Rondele – 2

Rotițe de lut ars – 1

Piese de lut cu utilitate incertă – 1

Bibliografie: Florescu, Florescu 1990, 61, 71, fig. 30/1-5, 7, 9, 31/1-8, 36/1-4.

35. Gropnița, com. Gropnița, județul Iași

Așezare Noua. Descoperire de suprafață (1983).

Fusaiole – 1

Bibliografie: Florescu 1991, 74; Dascălu 2007, 193, 194.

36. Stornești (Sturnești), com. Sinești, județul Iași

Așezare Noua. Descoperire de suprafață (1983).

Fusaiole – 6

Bibliografie: Dascălu 2007, 226.

37. Tăutești, com. Rediu, județul Iași

Așezare Noua. Descoperire de suprafață (1983).

Fusaiole – 1

Bibliografie: Dascălu 2007, 229.

38. Giurcani, com. Vișoara, județul Vaslui

Așezare Noua. Descoperire de suprafață.

Figurine antropomorfe – 1

Bibliografie: Florescu 1991, 68; Diaconu 2008, 113, fig. 1/4.

Bibliografie

Rezi, Nagy 2009: B. Rezi, J-G. Nagy, Rescue excavations at Chinari „Mociar” (Mureș County). Marisia 29, 2009, 87-129.

Cavruc, Dumitroaia 2001: V. Cavruc, Gh. Dumitroaia, Cultura Costișa în contextul epocii bronzului din România (Piatra-Neamț 2001).

Cavruc 2003: V. Cavruc, Noi descoperiri în sud-estul Transilvaniei. Catalog de expoziție. (Sfântu Gheorghe 2003), 7-150.

Dascălu 2007: L. Dascălu, Bronzul mijlociu și târziu în Câmpia Moldovei (Iași 2007).

Diaconu 2008: V. Diaconu, Despre plastica antropomorfă a culturii Noua. Acta Musei Tutovens III, 2008, 112-119.

- Dragomir 1959:** I. Dragomir, Săpăturile arheologice de la Cavadinești., Materiale VI, 1959, 454-467.
- Dumitroaia 1992:** Gh. Dumitroaia, Materiale și cercetări arheologice din nord-estul județului Neamț., MemAntiq XVIII, 1992, 63-145.
- Gerškovič 1999:** Ja.P. Gerškovič, Studien zur spätbronzezeitlichen Sabatinovka-Kultur am unteren Dnepr und an der Westküste des Azov'schen Meeres. AE, Bd. 7 (Rahden/Westf. 1999).
- Florescu 1964:** A.C. Florescu, Contribuții la cunoașterea culturii Noua. ArhMold 2-3, 1964, 143-216.
- Florescu 1991:** A.C. Florescu, Repertoriul culturii Noua-Coslogeni din România. Așezări și necropole. Cultură și civilizație la Dunărea de Jos IX, Biblioteca Thracologică I (Călărași 1991).
- Florescu, Căpitanu 1968:** M. Florescu, V. Căpitanu, Câteva observații privitoare la sfârșitul epocii bronzului în lumina ultimelor cercetări arheologice efectuate de Muzeul de Istorie din Bacău. Carpica I, 1968, 35-47
- Florescu, Florescu 1990:** M. Florescu, A. Florescu, Unele observații cu privire la geneza culturii Noua în zonele de curbură a Carpaților Răsăriteni. ArhMold XIII, 1990, 49-102.
- Jugănaru 2005:** G. Jugănaru, Cultura Babadag I (Constanța 2005)
- Kaiser, Sava 2004:** E. Kaiser, E. Sava, Investigații de șantier în așezarea culturii Noua de la „Odaia”. In: Cercetări Arheologice în Republica Moldova (2002-2004) (Chișinău 2004), 40-49.
- Kaiser, Sava 2006:** E. Kaiser, E. Sava, Die „Aschehügel” der späten Bronzezeit im Nordpontikum Erste Ergebnisse eines Forschungsprojekts in Nordmoldavien (Mit Beiträgen von Michael Hochmuth und Gerwulf Schneider), Eurasia Antiqua 12, 2006, 137-172.
- Leahu 1966:** V. Leahu, Cultura Tei (București 1966).
- Levitskii, Sava 1993:** O. Levitskii, E. Sava, Nouvelles recherches des établissements de culture Noua dans la zone comprise entre la Prout et le Nistru. Cultura și civilizația la Dunărea de Jos IX, 1993, 125-155.
- Morintz, Anghelescu 1970:** S. Morintz, N. Anghelescu, O nouă cultură a epocii bronzului în România. Cultura de tip Coslogeni. SCIVA 21, nr. 3, 1970, 373-417.
- Morintz 1977:** S. Morintz, Câteva considerații cu privire la complexul cultural Sabatinovka- Coslogeni-Noua. Peuce VI, 1977, 23-29.
- Morintz 1978:** S. Morintz, Contribuții arheologice la istoria Tracilor Timpurii. I. Epoca bronzului în spațiul carpato-balcanic (București 1978).
- Petrescu-Dâmbovița 1953:** M. Petrescu-Dâmbovița, Contribuții la cunoașterea sfârșitului epocii bronzului și începutul epocii fierului în Moldova., SCIVA 4, nr. 2-3, 1953, 443-487.
- Sava 1994:** E. Sava, Epoca bronzului, perioada mijlocie și târzie (sec. XVII-XII î.e.n.). Thraco-Dacica XV, 1994, 141-152.
- Sava 2002:** E. Sava, Materiale din epoca bronzului târziu din așezarea Mereni. ArhMold XXV, 2002, 69-91.
- Sava 2005:** E. Sava, Die spätbronzezeitlichen Aschehügel („Zol'niki”) - ein Erklärungsmodell und einige historisch-wirtschaftliche Aspekte. Praehistorische Zeitschrift, Band 80, Heft 1, 2005, 65-109.
- Sava, Levițki 1995:** E. Sava, O. Levitki, Așezarea culturii Noua Petrușeni “La Cigoreanu” (investigații de șantier din anul 1991). In: Cercetări arheologice în aria nord-tracă, vol. I (București 1995), 157-188.
- Smirnova 1993:** G. Smirnova, Die Siedlung Mahala IIa und IIb ein Denkmal der Noua I- und II-Kultur. Cultură și civilizație la Dunărea de Jos X, 1993, 57-74.
- Агульников, Левинский 1990:** С.М. Агульников, А.Н. Левинский, Исследования на поселении у г. Кэушень. В сб.: Археологические исследования в Молдавии в 1985 году (Кишинев 1990), 73-89.
- Агульников, Малюкевич 2010:** С. Агульников, А. Малюкевич, Ритуальный комплекс периода поздней бронзы с поселения Молога II в нижнем Поднепровье. Revista Arheologică 1, vol.VI, 2010, 151-163.
- Археология 1985:** Археология Украинской ССР. Первобытная археология, том 1 (Киев 1985).
- Балагурі 1968:** Е.А. Балагурі, Поселення культури Ноа біля с. Острівць Івано-Франківської області. Археологія XXI, 1968, 135-147.
- Березанская 1982:** С.С. Березанская, Северная Украина в эпоху бронзы (Киев 1982).
- Борзияк, Кашуба 1990:** И.А. Борзияк, М.Т. Кашуба, Исследования на поселении у с. Бульбока. В сб.: Археологические исследования в Молдавии в 1985 г. (Кишинэу 1990), 49-107.
- Гребенников, Горбенко 2010:** В.Б. Гребенников, К.В. Горбенко, Поселения грунтовые могильники и клады эпохи бронзы на территории Николаевской области (археологическая карта) (Николаев 2010).
- Демченко, Левицкий 1992:** Т.И. Демченко, О.Г. Левицкий, Исследование зольников культуры Ноуа у ст. Кобыльня. В сб.: Археологические исследования в Молдавии в 1986 г. (Кишинёв 1992), 120-132.
- Дергачёв 1969:** В.А. Дергачёв, Поселение бронзового века у с. Слободка Ширеуцы. В сб.: Далёкое прошлое Молдавии (Кишинёв 1969), 110-122.

- Дергачев 1973:** В.А. Дергачев, Памятники эпохи бронзы. Археологическая карта Молдавской ССР, вып. 3 (Кишинев 1973).
- Дергачев 1986:** В.А. Дергачёв, Молдавия и соседние территории в эпоху бронзы (Кишинев 1986).
- Добровольский 1957:** А.В. Добровольский, Поселения бронзового века Бабино III. В сб.: КСИА, вып. 7 (Киев 1957), 40-45.
- Каврук 1985:** В.И. Каврук, Новый памятник эпохи поздней бронзы в центральной Молдавии. В сб.: Археологические исследования в Молдавии в 1981 г. (Кишинев 1985), 83-94.
- Корочкова 2009:** О.Н. Корочкова, О западносибирских зольниках эпохи поздней бронзы. РА 1, 2009, 25-35.
- Крушельницька 2006:** Л. Крушельницька, Культура Ноа на землях України (Львів 2006).
- Левицкий, Савва 1991:** О.Г. Левицкий, Е.Н. Савва, Некоторые аспекты развития хозяйственных систем эпохи средней и поздней бронзы в Молдове. В сб.: Хозяйственные комплексы древних обществ Молдовы (Кишинэу 1991), 46-60
- Малеев 1976:** Ю.Н. Малеев, Литейные формы с поселения Мышковичи в Поднестровье. В: Энеолит и бронзовый век Украины (Киев 1976), 232-240.
- Мелюкова 1961:** А. Мелюкова, Культуры предскифского периода в лесостепной Молдавии. В: МИА, вып. 96 (Москва 1961), 4- 52.
- Сава, Кайзер 2011:** Е. Сава, Э. Кайзер, Поселение с «зольниками» у села Одая/Мичурин, Республика Молдова (Археологические и естественнонаучные исследования) Die Siedlung mit „Aschehügeln“ beim Dorf Odaia-Miciurin, Republik Moldova. Archäologische und naturwissenschaftliche Untersuchungen (Chișinău 2011).
- Смирнова 1969:** Г.И. Смирнова, Поселение Магала – памятник древнефракийской культуры в Прикарпатье (вторая половина XIII - середина VII в. до н. э.). В сб.: Древние фракийцы в северном Причерноморье (Москва 1969), 7-34.
- Смирнова 1972:** Г.И. Смирнова, Новые исследования поселения Магала. АСГЭ 14, 1972, 12-31.
- Тощев 1976:** Г.Н. Тощев, Поселение эпохи поздней бронзы — Трихатки I. В сб.: Археологические и географические исследования на территории Южной Украины (Одесса 1976), 157-162.
- Тощев 1978:** Г.Н. Тощев, Исследования памятников эпохи поздней бронзы в Татарбунарском районе Одесской области. В сб.: Археологические открытия в 1977 году (Москва 1978), 394.
- Тощев, Черняков 1986:** Г.Н. Тощев, И.Т. Черняков, Культурные зольники Сабатиновской культуры. В сб.: Исследования по археологии Северо-Западного Причерноморья (Киев 1986), 115-138.
- Черняков 1985:** И.Т. Черняков, Северо-Западное Причерноморье во второй половине II тыс. до н.э. (Киев 1985).
- Materiale inedite*
- Agulnikov 1993:** S. Agulnikov, Repertoriul monumentelor arheologice din Republica Moldova, raionul Taraclia (Chișinău 1993), 1-31.
- Cavruc, Postică 1991:** V.I. Cavruc, Gh.I. Postică, Rezultatele investigațiilor arheologice din anul 1990, în așezările Hansca Limbari-Căprăria și Hansca La Matcă (Raport științific) (Chișinău 1991), 5-69. Arhiva MNAIM, nr. inv. 329.
- Postică, Cavruc 1989:** Gh. Postică, V. Cavruc, Investigațiile arheologice a așezării Petruha din anul 1988 (Raport științific) (Chișinău 1989), 2-47. Arhiva MNAIM, nr. inv. 496
- Sava 1992:** E. Sava, Șantierul arheologic Petrușeni „La Cigoreanu” – așezarea culturii Noua (Raport științific). (Chișinău 1992), 3-33. Arhiva MNAIM, nr. inv. 337.
- Sava 2008:** E. Sava, Cercetări arheologice în așezarea culturii Noua de la Odaia/Miciurin în anul 2007 (Raport științific) (Chișinău 2008), 2-25. Arhiva MNAIM, nr. inv. 435.
- Sava, Kaiser 2004:** E. Sava, E. Kaiser, Cercetări arheologice în așezarea culturii Noua de la Odaia/Miciurin în anul 2003 (Raport științific) (Chișinău 2004), 2-21. Arhiva MNAIM. nr. inv. 427.
- Sava, Kaiser 2006:** E. Sava, E. Kaiser, Cercetări arheologice în așezarea culturii Noua de la Odaia/Miciurin în anul 2005 (Raport științific) (Chișinău 2006), 3-43. Arhiva MNAIM. nr. inv. 481.
- Sava, Kaiser 2007:** E. Sava, E. Kaiser, Cercetări arheologice în așezarea culturii Noua de la Odaia/Miciurin în anul 2006 (Raport științific) (Chișinău 2007), 2-20. Arhiva MNAIM. nr. inv. 483.
- Борзьяк, Коваленко 1986:** И.А. Борзьяк, С.И. Коваленко, Отчёт Днестровской экспедиции о полевых исследованиях в 1985 году (Кишинев 1986), 31-34. Архив НМАИМ, № 221.
- Дергачев, Постикэ, Савва 1988:** В.А. Дергачев, Г.И. Постикэ, Е.Н. Савва, Отчёт о полевых исследованиях Пугаченской археологической экспедиции у сс. Мерень и Кирка Новоаненского р-на в 1987 году (Кишинев 1988), 55-108. Архив НМАИМ, № 275.

- Левинский 1986:** А.Н. Левинский, Отчёт о полевых работах черняховского отряда Каушанской новостроечной археологической экспедиции по исследованию многослойного поселения Кэушень-племсовхоз у пгт. Кэушень Кэушенского района в 1985 году (Кишинев 1986), 1-40. Архив НМАИМ, № 229.
- Левицкий 1985:** О.Г. Левицкий, Отчёт о полевых исследованиях Фракийской новостроечной археологической экспедиции в 1984 г. (Кишинев 1985), 13-31. Архив НМАИМ, № 214.
- Левицкий 1988:** О.Г. Левицкий, Раскопки на поселении культуры Ноуа у с. Кобыльня в 1986-1987 г. (Кишинев 1988), 1-23. Архив НМАИМ, № 255.
- Мелюкова 1957:** А. Мелюкова, Отчёт о работе отряда скифской археологии Молдавской археологической экспедиции ИИМК и Молдавского филиала АН СССР в 1956 г. (Кишинев 1957), 1-25. Архив НМАИМ, № 380.
- Мелюкова 1958:** А. Мелюкова, Отчёт о работе отряда скифской археологии ИИМК и М.Ф. АН СССР в 1957 г. (Кишинев 1958), 1-28. Архив НМАИМ, № 381.
- Никулицэ 1979:** И.Т. Никулицэ, Отчёт о полевых исследованиях на памятниках бронзового и раннежелезного веков у сёл Данчены и Суручены в 1978 (Кишинев 1979), 3-10. Архив НМАИМ, № 130.
- Никулицэ 1981:** И.Т. Никулицэ, Отчёт о результатах полевых исследований на археологических памятниках у с. Ханска в 1981 году (Кишинев 1981), 2-19. Архив НМАИМ, № 166.
- Постикэ 1987:** Г.И. Постикэ, Отчёт о раскопках 1986 года на поседении Мерень II (Кишинев 1987). Архив НМАИМ, № 254.
- Тельнов, Чеботаренко 1982:** Н.П. Тельнов, Г.Ф. Чеботаренко, Отчет о раскопках на поселении Ханска (Лимбарь-Кэпрэрие) в 1981 г. (Кишинев 1982), 6-11. Архив НМАИМ, № 172.
- Чеботаренко 1963:** Г.Ф. Чеботаренко, Городище Калфа. Отчёт о раскопках 1962 г. (Кишинев 1963), 2-55. Архив НМАИМ, № 405.
- Щербакова и др. 1984:** Т.А. Щербакова, И.В. Манзура, Г.Н. Савва, С.И. Агульников, Отчёт о полевых исследованиях Буджакской новостроечной археологической экспедиции в 1982 году (Кишинев 1984), 1-10. Архив НМАИМ, № 190.

The clay objects found in the settlements of the Noua-Sabatinovka type in the Carpathian-Dniester area

Abstract

In the settlements of the Noua-Sabatinovka type investigated in the Carpathian-Dniester area since 1950s to the present there have been found 255 objects made of clay. Most of these products, which were usually made of clay paste of poor quality, were toys or votive elements (balls, rings, wheels, zoomorphic and anthropomorphic figurines, flat cakes) and only two categories have been identified as working tools (spindle whorls, spoons for pouring molten metal). The vast number of votive objects indicates the developed spirituality of the communities of Noua-Sabatinovka type and the clay working tools present two of their basic crafts: metal working and weaving. This article presents the categories of clay objects, their technological process and attribution.

List of illustrations:

Fig. 1. Map of the monuments where the objects of clay were found.

Fig. 2. Balls made of baked clay: 1-3 - Petrușeni (after Левицкий 1985); 4, 5 - Magala (after Смирнова 1972); 6 - Cobâlnea (after Левицкий 1988); 7-9 - Căușeni (after Левинский 1986); 10, 11 - Odaia-Miciurin (after Sava, Kaiser 2004, 2006); 12 - Mologa (after Агульников, Малюкевич 2010).

Fig. 3. Spindle whorls: 1, 3 - Petrușeni (after Левицкий 1985); 2 - Cobâlnea (after Левицкий 1988); 4 - Gârbovăț (after Florescu 1991); 5 - Hansca (after Postică 1992); 6, 10, 12 - Odaia-Miciurin (after Sava, Kaiser 2004; Sava 2008); 7 - Tăvădărești (after Florescu 1991); 8 - Nicoleni (after Florescu 1991); 9 - Dorobanțu (after Florescu 1991); 11 - Bărboasa (after Florescu 1991).

Fig. 4. Zoomorphic figurines: 1-4 - Ghindești (after Мелюкова 1957).

Fig. 5. 1-5 - Zoomorphic figurines; 6-8 - anthropomorphic figurines. 1, 2 - Mereni (after Дергачев, Постикэ, Савва 1988); 3 - Odaia (after Савва, Кайзер 2011); 4 - Hansca (after Postică, Савва 1991); 5 - Lichitișeni (after Florescu 1991); 6, 7 - Nicoleni (after Florescu 1991); 8 - Mologa (after Агульников, Малюкевич 2010).

Fig. 6. 1-3 - Wheels; 4-10 - discs; 11-13 - spoons for pouring molten metal. 1 - Ulmu (after Florescu 1991); 2 - Nișporeni; 3, 13 - Simionești (after Florescu 1991); 4, 5 - Odaia-Miciurin (after Sava, Kaiser 2006; Sava, Kaiser 2007); 6, 7 - Cobâlnea (after Левицкий 1988); 8-12 - Gârbovăț (after Florescu 1991).

Fig. 7. 1-3 - Balls; 4 - flat cake; 5 - bead; 6-10 - clay objects of unknown purpose. 1 - Petrușeni (after Левицкий 1985); 2-4, 8, 10 - Odaia (after Sava, Kaiser 2004; Sava 2008); 5 - Căușeni (after Левинский 1986); 6, 9 - Bărboasa (after Florescu 1991); 8 - Ostrovec (after Балагура 1968).

Fig. 8. 1 - Spindle whorl; 2 - disc; 3 - ball; 4, 6 - wheels; 5, 10 - anthropomorphic figurines; 7-9 - zoomorphic figurines. 1-7 - Novokievka (after Gerškovič 1999); 8 - Stepovoe (after Археология 1985); 9 - Belogradovskii Les (after Археология 1985); 10 - Babadag (after Jugănaru 2005).

Глиняные предметы, обнаруженные на поселениях типа Ноуа-Сабатиновка Карпато-Днестровского региона

Резюме

На поселениях типа Ноуа-Сабатиновка, исследованных на территории Карпато-Днестровского региона за период с 50-х гг. XX века по наши дни, были обнаружены 255 глиняных артефактов. Большинство этих изделий, как правило, изготовленных из глиняного теста плохого качества, представляет собой игрушки или тотемные элементы (шарики, кольца, колёсики, зооморфные и антропоморфные фигурки, лепешки); только две категории были определены как орудия труда (пряслица, ложки-ляльки). Преобладающее количество тотемных предметов свидетельствует о развитой духовности общностей типа Ноуа-Сабатиновка, а глиняные орудия труда представляют два из их основных промыслов: металлообработку и ткачество.

В статье приводятся категории глиняных предметов, технологический процесс и атрибуция.

Список иллюстраций:

Рис. 1. Карта памятников, на которых были обнаружены глиняные изделия.

Рис. 2. «Хлебцы»: 1-3 - Петрушень (по Левицкий 1985); 4, 5 - Магала (по Смирнова 1972); 6 - Кобыля (по Левицкий 1988); 7-9 - Кэушень (по Левинский 1986); 10, 11 - Одая-Мичурин (по Sava, Kaiser 2004; Sava, Kaiser 2006); 12 - Молога (по Агульников, Малюкевич 2010).

Рис. 3. Пряслица: 1, 3 - Петрушень (по Левицкий 1985); 2 - Кобыля (по Левицкий 1988); 4 - Гырбовец (по Florescu 1991); 5 - Ханска (по Postică 1992); 6, 10, 12 - Одая-Мичурин (по Sava, Kaiser 2004; Sava 2008); 7 - Тэвэдэрешть (по Florescu 1991); 8 - Николень (по Florescu 1991); 9 - Доробанцу (по Florescu 1991); 11 - Бэрбоаса (по Florescu 1991).

Рис. 4. Зооморфные фигурки: 1-4 - Гиндешть (по Мелюкова 1957).

Рис. 5. 1-5 - Зооморфные фигурки; 6-8 - антропоморфные фигурки. 1, 2 - Мерень (по Дергачев, Постикэ, Савва 1988); 3 - Одая-Мичурин (по Сава, Кайзер 2011); 4 - Ханска (по Postică, Савтус 1991); 5 - Ликитишень (по Florescu 1991); 6, 7 - Николень (по Florescu 1991); 8 - Молога (по Агульников, Малюкевич 2010).

Рис. 6. 1-3 - Глиняные колёсики; 4-10 - керамические диски; 11-13 - глиняные ложки-ляльки. 1 - Улму (по Florescu 1991); 2 - Ниспорень; 3, 13 - Симмонешть (по Florescu 1991); 4, 5 - Одая-Мичурин (по Sava, Kaiser 2006; Sava, Kaiser 2007); 6, 7 - Кобыля (по Левицкий 1988); 8-12 - Гырбовец (по Florescu 1991).

Рис. 7. 1-3 - «Хлебцы»; 4 - глиняная лепёшка; 5 - глиняная бусинка; 6-10 - глиняные предметы неопределённого назначения. 1 - Петрушень (по Левицкий 1985), 2-4, 8, 10 - Одая-Мичурин (по Sava, Kaiser 2004; Sava 2008); 5 - Кэушень (по Левинский 1986); 6, 9 - Бэрбоаса (по Florescu 1991); 8 - Островец (по Балагури 1968).

Рис. 8. 1 - Пряслица; 2 - керамический диск; 3 - «хлебец»; 4, 6 - глиняные колёсики; 5, 10 - антропоморфные фигурки; 7-9 - зооморфные фигурки. 1-7 - Новокиевка (по Gerškovič 1999); 8 - Степовое (по Археология 1985); 9 - Белогрудовский Лес (по Археология 1985); 10 - Бабадаг (по Jugănaru 2005).

6.02.2012

Mariana Sîrbu, Muzeul Național de Arheologie și Istorie a Moldovei, str. 31 August 1989, 121"А", MD-2012 Chișinău, Republica Moldova, e-mail: sirbumary24@yahoo.com

